

Φιλέλληνες Δημιουργοί

Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους

Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού

Η πλέον συνήθης άποψη είναι πως η Τέχνη περισσότερο εξάπτει την φαντασία και δημιουργεί συναισθήματα παρά πως εξηγεί τα πράγματα και ωθεί στην πράξη. Η άποψη αυτή είναι εν πολλοίς αληθινή, μόνον που τα συναισθήματα είναι σε θέση να ωθήσουν στην πράξη.

Αυτό συνέβη και με τον Φιλελληνισμό. Σε εποχές που η δημοσιογραφική καταγραφή δεν είχε καμιά σχέση με τη σημερινή και η απεικόνιση ήταν αδύνατη, η Τέχνη ανέλαβε να καταγράψει, αλλά και να εμπνεύσει τους Ευρωπαίους σχετικά με την ελληνική εξέγερση.

Η αρχαία ιστορία ενεργοποιούσε πάντα την φαντασία των Ευρωπαϊκών λαών. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις βαρβαρότητες που γίνονταν γνωστές στις Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, δημιούργησαν μία έντονη συναισθηματική φόρτιση, που οδήγησε στην ορμή του Φιλελληνισμού.

Η σφαγή της Χίου και η καταστροφή των Ψαρών όπως και η δραματική πολιορκία του Μεσολογγίου αλλά και η προσφυγιά προκάλεσαν την συμπόνια, μια συμπόνια

όμως ενεργή, που αναζήτησε την αντίδραση και την έμπρακτη συνδρομή. Αυτός ο πόλεμος, κατά την έκφραση της εποχής, ήταν ένας πόλεμος του σταυρού ενάντια της ημισελήνου. Ένας θρησκευτικός πόλεμος που άγγιζε την καρδιά της χριστιανικής Ευρώπης. Αυτό ενισχύθηκε ακόμη με τον απαγχονισμό του Πατριάρχη Γρηγορίου Έ και όλης της Ιεράς Συνόδου.

Μεταξύ Μαρτίου και Μαΐου 1821, η Ελληνική Επανάσταση έχει επεκταθεί σε όλη την Ελλάδα. Μόλις μαθεύτηκε στην Ευρώπη, πολλοί ήθελαν να συμμετάσχουν στον Ελληνικό απελευθερωτικό αγώνα. Από όλες τις κοινωνικές τάξεις. Από ρομαντικοί ως και τυχοδιώκτες. Μέσα σε αυτούς που έρχονταν στον ξεσηκωμένο Ελληνισμό ήταν και πράκτορες ξένων δυνάμεων.

Ο φιλελληνισμός ήταν πάνω από όλα ένα ευρύ λαϊκό κίνημα που συγκινούσε το ίδιο όλες τις τάξεις της Ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ανάμεσα τους και άνθρωποι του πνεύματος έγραψαν υποστηρικτικά για την Ελλάδα όπως ο ρομαντικός Γάλλος ποιητής Αλφόνσος Λαμαρτίνος (1790 -1869) , ο Βίκτωρ Ουγκώ κ.α.

Ο Τζοακίνο Ροσσίνι συνθέτει μια όπερα με θέμα την πολιορκία της Κορίνθου που παρουσιάστηκε πρώτη φορά στο Παρίσι στις 9 Οκτωβρίου του 1826 στα γαλλικά. Οι Γάλλοι υμνούν την ναυμαχία του Ναβαρίνου! Ο συνθέτης Κωνσταντίνος Νικολόπουλος, μαθητής του Francois Joseph Fetis και φίλος και συνεργάτης του Αδαμάντιου Κοραή, συνέθετε κομμάτια στρατευμένα στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. Αργότερα ο Μάντζαρος θα μελοποιήσει τον θούριο του Ρήγα Βελεστινλή αλλά και τον «Ύμνον εις την ελευθερίαν» του Διονύσιου Σολωμού. Την Ελληνική Επανάσταση θα την τραγουδήσουν αργότερα ως όπερα με τα έργα του Παύλου Καρρέρ που ήταν κυρίως οι όπερες «Μάρκος Μπότσαρης», «Δέσπω η ηρωίς του Σουλίου» και «Κυρά Φροσύνη και ο Αλή Πασάς»..

Ο Λουδοβίκος Α, πατέρας του Όθωνα που αργότερα θα γινόταν ο βασιλιάς της

Ελλάδας, με το ξεκίνημα της Επανάστασης στέλνει στην Ελλάδα τον Βαυαρό ζωγράφο Πίτερ φον Ες (Peter Von Hess) να απεικονίσει τον αγώνα. Ήταν κάτι σαν πολεμικός ανταποκριτής. Η θεματογραφία του Ελληνικού αγώνα γενικά στους Ευρωπαίους καλλιτέχνες ήταν συνδυασμός θρησκευτικού και ηρωικού στοιχείου, κλασικού και ανατολίτικου. Το θέμα έγινε πολύ οικείο στην Ευρώπη που με αυτό εξέφραζαν και την διαμαρτυρία τους στις δικές τους κυβερνήσεις. Στο Σαλόνι του 1824 στο Παρίσι παρουσιάστηκε «Η σφαγή της Χίου» από τον Ντελακρουά που θεωρείται ο κατ' εξοχήν φιλέλληνας ζωγράφος. Στο έργο του παρουσιάζει την πραγματικότητα του πολέμου, χωρίς τίποτα το επιτηδευμένο.

Η εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης μεταδίδονταν άμεσα από ανταποκριτές της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης μέσω ελληνικών πλοίων που ταξίδευαν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ευρώπη και στην συνέχεια από τους Έλληνες φοιτητές που σπούδαζαν εκεί. Τα νέα προωθούνταν στις εφημερίδες.

Προϋπάρχουσας της Γαλλικής και της Αμερικανικής Επανάστασης και το ρεύμα του ρομαντισμού, το κλίμα ευνοούσε την Ελληνική Επανάσταση. Ισχυρές κοινότητες Ελλήνων σε όλη την Ευρώπη είχαν καταφύγει εκεί, μόνιμα ή προσωρινά, και διατηρούσαν δεσμούς με την καταγωγή τους. Ο Αδαμάντιος Κοραής στο Παρίσι, ο μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος που βρισκόταν στην Πίζ. Ο σπουδαίος γιατρός που κούραρε και τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ο Πέτρος Ηπίτης ο οποίος είχε σπουδάσει στην Βιέννη και στο Βουκουρέστι και με τις περιοδείες του σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και τις γνωριμίες του, προωθούσε το Ελληνικό ζήτημα. Και πολλοί άλλοι.

Μας κάνει εντύπωση ο ρόλος του πανίσχυρου Ελβετού τραπεζίτη Eynard (που είχε σχέσεις με όλους τους ηγέτες στην Ευρώπη) ως συντονιστή της φιλελληνικής προσπάθειας. Αυτός έδωσε υπέρογκα ποσά από την τσέπη του στον αγώνα για να τροφοδοτήσει τους πολιορκημένους Έλληνες στο Μεσολόγγι και να εξαγοράσει τους Έλληνες αιχμαλώτους, όπως και πολλά άλλα.

Στην Γερμανία ο Winckelmann, πατέρας της κλασικής αρχαιολογίας, στο σύγγραμμά του «Σκέψεις για τη μίμηση των Ελληνικών έργων στη ζωγραφική και τη γλυπτική» εξήρε το Ελληνικό καλλιτεχνικό ιδεώδες. Προέτρεπε όλους τους καλλιτέχνες να διδαχθούν και να μιμηθούν την αρχαία Ελληνική τέχνη σαν την ανώτερη μορφή τέχνης. Σημαντικότατο υποστηρικτικό ρόλο έπαιξε και ο Γκαίτε που ως ποιητής, μυθιστοριογράφος, θεωρητικός της τέχνης και επιστήμονας, ανέδειξε το ποιοτικό έργο των Ελλήνων μέσα στους αιώνες. Στην Λειψία όπου σπούδασε νομικά και εικαστικά είχε έρθει σε επαφή με το δυναμικό Ελληνικό στοιχείο της πόλης. Πολλά έργα του τα αφιέρωσε στην Ελληνική αρχαιότητα. Από τις ρήσεις του σχετικά με την Ελλάδα ήταν «Άκουσα στον Άγιο Πέτρο της Ρώμης το Ευαγγέλιο σε όλες τις γλώσσες. Η Ελληνική αντήχησε άστρο λαμπερό μέσα στην νύχτα» και το «Ότι είναι ο νους και η καρδιά για τον άνθρωπο, είναι και η Ελλάδα για την οικουμένη» όπως και το «Από όλους τους λαούς, οι Έλληνες ονειρεύτηκαν το όνειρο της ζωής με τον πιο όμορφο τρόπο».

Στην Γαλλία, το φιλελληνικό κίνημα ξεκίνησε από το ιστορικό μυθιστόρημα του αββά Barthelemy το 1788 «Το ταξίδι του νεαρού Ανάρχαρη στην Ελλάδα τον 4ο αιώνα π.Χ.». Αυτός είχε επισκεφτεί την Ελλάδα και μιλούσε για τα δεινά των ομόθρησκων Ελλήνων από τους Οθωμανούς και την «τεράστια ευθύνη των Ευρωπαίων για αυτό». Ακολούθησαν και άλλοι λογοτέχνες περιηγητές. Ο ρομαντικός Γάλλος ποιητής Αλφόνσος Λαμαρτίνος (Lamartine) μίλησε για το θέμα, ειδικά με τα έργα του «Επίκληση για τους Έλληνες» και «Το τελευταίο Άσμα» το 1820.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ, που ήταν ένας από τους εκπροσώπους του Γαλλικού ρομαντισμού έγραψε ποιήματα εμπνευσμένος από την Ελληνική Επανάσταση. Όπως «Το Ελληνόπουλο» που γράφτηκε το 1828 σε μετάφραση Παλαμά και ξεκινά έτσι: «Τούρκοι διάβηκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ως πέρα. Η Χίο, το ολόμορφο νησί, μαύρη απομένει ξέρα...». Και η ερώτηση του ξένου προς το μοναδικό μαραζωμένο παιδί που βρήκε μόνο του μετά την καταστροφή: «Σαν τι μπορούσε να σου διώξει τάχα το μαράζι;» Ο Ουγκώ βάζει το παιδί να αποκρίνεται: «Διαβάτη μου, κράζει το Ελληνόπουλο με το γαλάζιο μάτι, βόλια, μπαρούτη θέλω, να!». Και έτσι τελειώνει το ποίημα. Ο Ουγκώ με αυτό τον τρόπο προτρέπει τους Γάλλους να βοηθήσουν αυτό το παιδί! Να αναφέρουμε και το ποίημα του «Ενθουσιασμός» όπου καλεί όλους τους Γάλλους να υποστηρίξουν με την ζωή τους τον αγώνα για την ελευθερία της Ελλάδας! Το παρακάτω ποίημα του ανήκει στην συλλογή του «Ύμνοι προς τους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821».

«Εἰς τὴν Ελλάδα! Εἰς τὴν Ελλάδα!
Λεβέντες γειά σας! Πέρα για πέρα,
Ἀνάγκη εἶναι με γρήγοράδα νὰ ἀναχωρήσω πρὶν φύγει ἡ μέρα...
Τὰ χρόνια φθάνουν τῶν μαρτυρίων, τὸ αἷμα φθάνει οὐχόχουν χύσει.
Φθάνει ἡ Ελλάδα ἡ δοξασμένη, σήμερα ἀκόμα σκλάβα νὰ μένει...
Πότε θὰ φύγω; .. Πῶς; Το βραδάκι; Αὐριο ἴσως ἀργά θὰ φθάσω.
Ἄλογα.. ὄπλα.. και ἓνα καραβάκι
Νὰ περιμένει στὴ Μασσαλία , τὸ καραβάκι στὴν παραλία.
Ἦ φτερά μάλλον γιὰ νὰ προφθάσω...
Ἐμπρός, ὦ φίλοι! Τι καρτεράτε;
Εἰς τὸ καράβι μέσα ἐμπάτε, ἀνδρείοι Γάλλοι ξακουσμένοι...»

Ἀνάλογα, και πολὺ πιο νωρὶς, τὸ 1816, ὁ Γάλλος Alfred de Vigny στὸ ποίημα τοῦ «Ἐλένη» γράφει γιὰ τὴν «Ἀθάνατη Ελλάδα, τὴν Βασίλισσα τῶν Τεχνῶν». Ὁ Claude Fauriel θὰ ἐκδώσει τὰ «Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια» σε 2 τόμους (1824 και 1825). Ἐκδόθηκαν τάχιστα και στὴν Ρωσία, στὴν Ἀγγλία και στὴν Γερμανία και ἐγίναν ἀνάρπαστα συγκινώντας ὅλο τὸν κόσμον τῆς Ἑυρώπης.

Με όλα αυτά, ανταποκρίθηκαν Γάλλοι και Ιταλοί ως εθελοντές υπό την ηγεσία του Balleste οι οποίοι έφθασαν στην Ελλάδα αρχές Ιουνίου του 1821. Μέσα σε όλους αυτούς συγκαταλέγεται και ο Γάλλος αξιωματικός του ναυτικού Jourdain de la Graviere, ο οποίος στην συνέχεια δημοσίευσε και απομνημονεύματα για την Ελληνική Επανάσταση. Άλλη μια πολύ δυνατή φιγούρα ήταν και ο Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος (έτσι ήταν γνωστός στους Έλληνες). Στην Ελλάδα ήρθε το 1825 και οργάνωσε σώμα τακτικού στρατού από φιλέλληνες.

Η Αγγλία βοήθησε και αυτή στον αγώνα μέσα από την φιλελληνική επιτροπή του Λονδίνου στην οποία άνηκε και ο Μπάιρον (Βύρων). Ο Άγγλος ποιητής Percy Bysshe Shelley (βασικός εκπρόσωπος του ρομαντισμού στην Αγγλία) είχε γράψει προλογίζοντας το λυρικό του δράμα «Ελλάς» το 1821: «Είμαστε όλοι μας Έλληνες. Οι νόμοι μας, η λογοτεχνία, η θρησκεία μας, οι τέχνες μας έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα» (Percy Bysshe Shelley «Ελλάς» 1821, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα 1990, σελ.)

Ένας από τους Άγγλους φιλέλληνες ήταν και ο Frank Abney Hasting. Αξιωματικός του ναυτικού και αργότερα κυβερνήτης της «Καρτερία» που ήταν και η πρώτη ατμοκίνητη κορβέτα του Ελληνικού Πολεμικού μας Ναυτικού.

Υπάρχουν όμως και εχθρικές χώρες ως προς την Ελληνική Επανάσταση όπως ήταν ξεκάθαρα η Αυστρία. Η Αγγλία ήταν αρκετά συντηρητική με συμφέροντα στους Οθωμανούς.

Με την Ρωσία η Ελλάδα είχε παραδοσιακά φιλικές σχέσεις και κοινό ορθόδοξο φρόνημα που ενθάρρυνε τον απεγκλωβισμό της Ρωσίας από τα στενά του Βοσπόρου που κατείχαν οι Οθωμανοί. Θυμόμαστε τον μεγάλο αγωνιστή για την ελευθερία της πατρίδας μας, δεινού διπλωμάτη Ιωάννη Καποδίστρια, αλλά και την ενεργητική συμμετοχή των Ελλήνων στο Ρώσικο Πολεμικό της Ναυτικό. Τον ατρόμητο Λάμπρο Κατσώνη (1752 - 1805) που από μικρός έφυγε στην Ρωσία και έφτασε μέχρι Χιλίαρχος στον στόλο της Μεγάλης Αικατερίνης. Ιππότης του Ρωσικού Τάγματος και ήρωας του απελευθερωτικού κινήματος του 1787 που έλαβε μέρος στα Ορλωφικά στα 1770. Επίσης, η Φιλική Εταιρία είχε έδρα της την Οδησό της Ρωσίας που εκεί άνθιζε η Ελληνική κοινότητα. Από την Ρωσία μας ήρθε και ο πρίγκιπας Αλέξανδρος Υψηλάντης που ήταν στρατιωτικός, λόγιος αλλά και ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρίας. Ο μεγαλύτερος ποιητής της Ρωσίας ο Pushkin (Πούσκιν) με τα ποιήματα του έκανε γνωστό στους Ρώσους τον Ελληνικό αγώνα όπως το ποίημα του «Πίστη Γραικιά μην την θρηνείς! Έχει σαν ήρωας πέσει». Περισσότερο ενδιαφέρον έχει το ποίημα του μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδας «Εμπρός Ελλάδα, σήκω!».

Στην Ιταλία που είχε και αυτή Αυστριακή κατοχή σε πολλά κρατίδια της, είχαν και αυτά επαναστατήσει την ίδια περίοδο με τους Έλληνες. Η ιδέα για την ελευθερία ήταν ο συνδετικός κρίκος των δυο λαών. Επιπλέον, εκεί είχαν δημιουργηθεί και αρκετές Ελληνικές παροικίες μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Η βοήθεια των Ιταλών πολλαπλή και πολύ δυναμική. Τους είχαν επηρεάσει οι προσωπικότητες του Μάρκου Μπότσαρη και του Κωνσταντίνου Κανάρη.

<https://bit.ly/3gKvN6b>